

Eskişehir Tarım, Tarıma Dayalı Sanayi ve Ormancılık Özel İhtisas Komisyonu Toplantı Raporu

07.05. 2013
Anadolu Üniversitesi

Bu raporun içeriği Özel İhtisas Komisyonu toplantılarında belirtilen görüş ve düşünceler ile oluşturulmuş olup Bursa Eskişehir Bilecik Kalkınma Ajansı'nın görüşlerini yansıtmamaktadır.

Eskişehir Tarım, Tarıma Dayalı Sanayi ve Ormancılık Özel İhtisas Komisyonu Toplantısı Raporu

Bursa Eskişehir Bilecik illerini kapsayan TR41 Bölgesi için 2014-2023 Dönemini kapsayan Bölge Planı Çalışmaları kapsamında iller özelinde ve sektörel bazda ihtisas komisyonları oluşturulması planlanmıştır. Kalkınma Bakanlığı tarafından Bursa Eskişehir Bilecik Kalkınma Ajansı'na verilen yetki ile başlatılan bölge planı çalışmaları ile birlikte, bütün bölge illerinde Sanayi; Turizm; Tarım, Tarıma Dayalı Sanayi ve Ormancılık; Çevre, Enerji ve Tabii Kaynaklar, Sosyal Yapı, Mekânsal Gelişme ve Erişebilirlik alanlarında 6 ihtisas komisyonu oluşturulmuştur. İlgili alanlarda illerin ve bölgelerin 2023 vizyonu ele alınırken, ortaya konulan sorunların, oluşturulan strateji ve hedeflerin tüm bölgenin ortak ürünü olması amacıyla bölge paydaşlarının bu toplantılara en üst düzeyde katılım sağlaması hedeflenmiştir.

Metodoloji

Katılımcı bir Bölge Planı oluşturulması sürecinde son derece önemli bir görev üstleneceği düşünülen özel ihtisas komisyonları toplantıları temel olarak 3 oturum üzerinden gerçekleştirilmiştir. İlk oturumda, Ajans personeli tarafından bölge planı süreci ile ilgili katılımcılara bilgiler verilmiş; toplantıların amaç ve yöntemi hakkında açıklamalar yapılmıştır. Daha sonra ilgili sektör kapsamında, dünya genelinde, ülke bazında, bölgesel ve il ölçeğinde yaşanan gelişmelerden bahsedilmiş, yine ajans personeli tarafından bölge planına altlık oluşturması için hazırlanmış olan sektörel mevcut durum analizlerinin kısa sunumları yapılmıştır. Sunumların akabinde, katılımcılardan il ve bölge genelindeki yaşanan ve önümüzdeki 10 yıllık süreçte yaşanması beklenen temel gelişme ve eğilimleri ortaya koymaları istenmiştir.

İlk oturumda ortaya konulan temel gelişme ve eğilimler ajans personeli tarafından sınıflandırılmış ve bir sonraki oturumda bu temel gelişme ve eğilimler "Güçlü-Zayıf-Fırsat-Tehdit" analizlerinde kullanılmıştır. Bir önceki oturumda yapılan sınıflandırma, bu oturumda ele alınan konuların daha odaklı ve stratejik olmasına ön ayak olduğu söylenebilir. "World Cafe" metodunun kullanıldığı **GZFT** analizlerinde, katılımcılar iki gruba ayrılmış olup, ilk aşamada birinci grubun ilin "**Güçlü** olduğu ve **Fırsat**larının bulunduğu" alanları ortaya konması istenmiştir. Paralel olarak diğer grubun da ilin "**Zayıf** olduğu ve mevcut olan **Tehditler**" kapsamında fikirlerini beyan etmesi beklenmiştir. Daha sonra bu iki grup yer değiştirerek aynı konuları bu sefer de farklı grupların çalışması istenmiştir. Ajans personeli, bir önceki grupta ortaya konulan hususlar hakkında yeni gruba bilgi vermiş ve yeni gruptan gelecek yeni fikirleri sunmaları istenmiştir. Bu şekilde bütün komisyon katılımcılarının her iki konu üzerinde görüşlerinin alındığı bir sistem oluşturulmuştur.

Toplantıların son oturumunda da, yine temel eğilim ve gelişmeler bağlamında güçlü-zayıf-fırsat ve tehditlerin de göz önüne alınarak gruplandırılan farklı iki kategori kapsamında, sektörel bazda önceliklerin, strateji ve hedeflerin belirlenmesi oluşturmuştur. Toplantı katılımcılarından bu aşamada en az üç öncelik ve her ön altında en az iki strateji ortaya konması istenmiştir. Bu öncelikler ve stratejilerin -mümkün olduğunca- önceliklerin ve uygulama esaslarında önem arz eden hususların belirtilmesi istenmiş, stratejilerin gerçekleştirilmesi için var olan riskler ve gerekli olan şartların ortaya konulması ve yine ilgili konulara yönelik başarı göstergeleri, kurumsal-yasal ve mali çerçevenin katılımcılar tarafından çizilmesi istenmiştir. Bu oturumda "World Cafe" metodundan farklı olmak

üzere belirlenen alanlarda katılımcılardan tecrübelerine göre gruplandırılmış ve bu kapsamda ortaya konulan iki farklı kategoride oluşturulan iki grubun temel amaç ve hedefleri belirlemesi beklenmiştir. Daha sonra da diğer gruptan isteyen katılımcıların ilgili konular hakkında öncelik ve stratejiler ile ilgili olarak görüşlerini belirtmesi istenmiştir. Ajans personeli, yine bir önceki grup tarafından ortaya konulan temel amaç ve hedeflerin yeni gelen gruba sunumunu gerçekleştirmiş ve yeni gruptan gelen önerileri de eklenmiştir. Tam gün boyunca süren bu komisyon toplantıları sonucunda ilgili sektörlerle yönelik geniş kapsamlı bilgiler elde edilmiş olup, sektörlerle yönelik temel eğilimler, GZFT analizleri, temel amaç ve hedefler dışında bölge planının mevcut durum analizlerinde kullanılmak üzere önemli bilgi ve eğilimler de elde edilmiştir.

Eskişehir Tarım, Tarıma Dayalı Sanayi ve Ormanlık Özel İhtisas Komisyonu Oturumları

1. Oturum (Temel Eğilimlerin Ortaya Konulması)

Eskişehir Tarım, Tarıma Dayalı Sanayi ve Ormanlık Özel İhtisas Komisyonu toplantılarında, ajans personeli tarafından yapılan bölge planı süreci, ihtisas komisyonlarının amaçları, usul ve esasları ile ilgili sektör özelinde yapılan mevcut durum analizi sunumlarından sonra tüm katılımcılardan, beyin fırtınası yöntemi ile ilde ve bölgede son dönemde yaşanan ve önümüzdeki 10 yıl boyunca yaşanması beklenen temel gelişmeler ve eğilimler ile ilgili görüşlerinin ortaya konması istenmiştir. Bu kapsamda dile getirilen eğilimleri şu şekilde özetlemek mümkündür:

- Tohumculuk faaliyetinin Eskişehir’de (patates, buğday, çim tohumculuğu) önemli bir faaliyet olmaya başlaması,
- Tohumcu firma ile çiftçinin sözleşme sürecinin planlı ve denetimli olması gerekliliği,
- Tohumculukla, tohumun girdi sağladığı sektörlerin sürdürülebilirliğinin sağlanması,
- Çok az kirletilmiş tarım arazileri ile Eskişehir’in her yıl %20 oranında büyüyen patates tohumculuğunda üst sıralarda olması,
- Şu an sözkonusu olan birkaç büyük firmanın çiftçiden toprak kiralayarak yürüttüğü patates tohumculuğunun yerine çiftçinin de üretime dahil olduğu bir biçimde patates tohumculuğunun yapılması,
- Su ve toprak analizlerinin Eskişehir’de iyi yapılamadığı için il dışında yaptırılması,
- Mihalgazi çim serası gibi atıl kalmış yatırımların değerlendirilebileceği,
- Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı’nca oluşturulan bitkisel tarım ürünleri için Temmuz 2013 itibarıyla yürürlüğe girecek künye sistemi uygulaması ile kooperatife üye olan üreticiden kesinti yapılmaması kararı ile kooperatiflere üyeliğin teşvik edildiği,
- Temmuz 2013’te yürürlüğe girecek olan ‘Hal Yasası’ kapsamındaki künye sistemi ile tüketicinin ürünün kökenini öğrenmesi ile tüketicinin üreticiyi iyi tarım yapmaya zorlayabileceği,
- Varolan sulama sisteminin etkili olmaması, sulama sisteminin kapalı sisteme dönüştürülmesi için gereken projenin bütçesinin yüksekliği ve sulama birliğinin karşılaması gereken %20’lik payın ödenmesinin güç olması,
- Sulama için kullanılan Porsuk Çayından sağlanan suyun kesilmesi ile çiftçinin sorun yaşayabileceği,

- Sarıcakaya’da az miktardaki arazide yüksek verim sağlamak için hibrit tohum üreticiliğinin öne çıkabileceği,
- Çiftçilere destek vermenin yanında, onları köyde tutacak sosyal imkânlar geliştirilmesi gerektiği,
- Jeotermal kaynaklar gibi ucuz enerji ile seraların ısıtılmasının sağlanması,
- Yerel biyoçeşitliliğinin korunması için yerel ürünlerin genotipinin toplanması, yerel olarak korunması ve ıslahının yapılmasının sağlanması,
- Şeker pancarı yetiştiriciliğinin il için gelir getirici önemli bir tarım faaliyeti olması yanında Eskişehir’de şekerpancarından yakıtlarda kullanılan biyoetanol elde edilen bir üretim tesisinin olması,
- Eskişehir’deki pancarın kalitesinin çok yüksek olması ve bunun korunması gerektiği,
- Odundışı orman ürünlerinden tıbbi ve aromatik bitkiler için Eskişehir Orman Bölge Müdürlüğü’nde bir birim kurulması ile o konudaki çalışmaların artması,
- Ağaçlandırılan alanların artması ile yeni alan bulmakta zorlanılıyor olması, bunun yanında ağaçlandırma için meraların tahsisinin zor olması,
- Meraların ağaçlandırma yerine ıslah edilerek hayvancılık yapan üreticilere tahsis edilebileceği, yeni düzenlemeler ile hayvancılık yapmak isteyenler için ıslah etmek üzere mera kiralanmasının kolaylaştırılması,
- Ceviz ve badem üretiminin desteklenmesi gerektiği,
- Hububat testinin ilde bilimsel olarak yapılıyor olması ile üreticilerde, iyi tohumdan iyi ürün alındığı bilincinin oluştuğu, böylelikle rekabetin arttığı,
- Ticaret Borsası ve Tarım Araştırma Kurumu gibi kurumların çalışmalarının sonuçlarının çiftçiye aktarılıp uygulatılmasında sorun yaşandığı,
- Kooperatif ve birliklerin desteklenmesi ve siyasetten bağımsız olması,
- Biyo-çeşitliliğin azalması, bazı yerel türlerin kaybolması (Örn. Yerel patlıcan türü).

2. Oturum (Temel Eğilimler Kapsamında GZFT Analizi)

Toplantının bu bölümünde katılımcılardan, ilk oturumda ortaya konan temel eğilimlerin ajans tarafından sınıflandırılması ile oluşturulan ana başlıklar çerçevesinde Eskişehir ili için tarım, tarıma dayalı sanayi ve ormancılık alanında güçlü ve zayıf yanları ile mevcut durumda ve ilerleyen dönemde karşılaşılabileceği fırsat ve tehditlere yönelik görüşlerin belirtilmesi istenmiştir.

İlk oturumda ortaya konan temel eğilimler ve gelişmeler sınıflandırıldığında şu ana başlıklar ortaya çıkmıştır:

1. **Tarımsal örgütlenme/ Kooperatifçilik/ Eğitim**
2. **Tarımsal altyapı/ Sulama**
3. **İyi tarım / Organik Tarım / Tohumculuk / Fidecilik / Örtüaltı / Tarımsal ARGE / Tıbbi ve Aromatik Bitkiler / Odundışı Ürünler**
4. **Kırsal kalkınma/Ekoturizm**

Ortaya konan bu ana başlıklar çerçevesinde Eskişehir ili sanayisine ait GZFT Analizi aşağıda yer almaktadır.

1. Tarımsal örgütlenme/ Kooperatifçilik/ Eğitim

A) GÜÇLÜ YÖNLER

- Meralar bakımından zengin olması (Toplam alanın %24'ü),
- Tarımsal kalkınma kooperatiflerinin Eskişehir'de iyi örgütlenmiş olması,
- Ticaret borsasının varlığı ve Türkiye'de ilk kurulan dört borsa içinde yer alıyor olması,
- Eskişehir insanının örgütlenme, kooperatifçilik ve eğitime yatkın olması,
- İlde Ziraat Fakültesi'nin ve üniversitelerin varlığı,
- Tarımla uğraşan nüfusun azlığının örgütlenmenin gücünü arttırması (Nüfus artınca örgütlenme gücü azalıyor),
- Büyük il merkezlerine yakınlığı,
- İki tane araştırma enstitüsünün varlığı.

B) ZAYIF YÖNLER

- Üreticilerin ürününün ulaştığı nihai alıcıları bilmemesi, bu bilgiyi sağlayacak bir mekanizmanın olmayışı,
- Üreticinin birey olarak da desteklenmesinin eksikliği, kooperatifçilik yanında bireylerin de desteklenmesi gerektiği,
- Kırsal alanda üretilen ürünlerin yereldeki işleme olanaklarındaki yetersizliği,
- Soğuk hava deposu ve paketleme tesisleri kurulmuş olması ancak işlevsiz olmasından dolayı ürün fiyatlarının zamansız değişim göstermesi,
- Kooperatifçilik alanında bilinç yetersizliği,
- Tarımsal örgütlenmede örgütün yaptırım gücünün yetersiz olması,
- Birlik ve kooperatiflerin üreticiyi korumaktan çok siyaset yapmaya yakın olması,
- Önceki kötü örneklerin, kötü kooperatiflerin kooperatiflerin başarısızlık konusunda kötü örnek olması,
- Kooperatiflere karşı güven sorunu olması,
- Kooperatiflerde bütün üretimin kayıtlı olmasından dolayı kayıtdışı kalan üreticilerle maliyet konusunda rekabet edememesi,
- Bölgesel toprak analizlerinin yetersizliği, toprak-ürün uygunluğunun kontrolünün yapılmayışı,
- Çiftçiler arasındaki işbirliği algısının zayıf olması, birlikte çalışma kültürünün olmaması/zayıf olması,
- Tarımsal işletmelerin küçük çapta faaliyet göstermeleri ve ortaklaşa kullanıma (ortak makine kullanımı, ortak işleme ve gübreleme vb.) gitmemelerinden dolayı maliyetlerinin fazla olması,
- Tarım danışmanlığının sulama birlikleri için sağlanmaması,
- Üretilen ürünleri işleyecek küçük çaplı da olsa işletmelerin/atölyelerin yetersiz olmaması.

C) FIRSATLAR

- Eskişehir Tarım Fuarı'nın geliştirilip çiftçiler için bilinçlenme ve yenilikleri takip etme avantajları sağlaması,
- Sağlık turizmi ve termal turizmin organik tarım ürünleri için talep oluşturması ve müşteri sağlayabilmesi,
- Yeni mera yönetmeliğiyle ıslah için mera kiralınmasının büyük firmalar tarafından değil çiftçiler tarafından değerlendirilmesi.

D) TEHDİTLER

- Kooperatifçilik ile ilgili mevzuatın ve yasaların yetersiz olması,
- Ürün fiyatlarındaki dalgalanmalar ve çiftçilerin yeterli gelir sağlayamaması,
- Çiftçilerin eğitim düzeyinin düşüklüğünün özellikle kaliteli ve nitelikli ürün üretimine yönelik olumsuzluklara yol açması (istek, alışkanlık vb.),
- Model projelerin oluşturulamaması, iyi uygulama örneklerinin tanıtım ve yönlendirme konusundaki eksiklikler.

2. Tarımsal altyapı/ Sulama

A) GÜÇLÜ YÖNLER

- Arazi toplulaştırmasından sonra geniş alanlarda zaten mevcut olan sulama altyapısı daha verimli kullanılabilmesi,
- Devlet Su İşleri'nin yürüttüğü proje ile 130 hektarlık arazinin sulamaya açılması ve verimli sulamanın yapılması,
- Tarım arazilerinin ovalarda bulunması,
- Porsuk ve Sakarya ırmaklarının varlığı ve üzerlerinde barajların olması,
- Tarımsal sanayinin varlığı, ildeki büyük tarımsal sanayi firmaları,
- İlin büyükşehir pazarlarına olan lojistik konumu, ulaşım kolaylığı ve yakınlığı.

B) ZAYIF YÖNLER

- Tarımda kullanılan enerji kalemlerindeki maliyetlerin yüksek olması,
- Elektrik sayaçlarının birlik üyelerince ortak kullanılması ancak üyeler arasında etkin bir maliyet paylaşımının olmaması,
- Sulama altyapısının eskiliği ve yetersizliği,
- Arazi mirasçılarının sayısının fazla olmasından dolayı arazilerin çok parçalı olması,
- Toplulaştırma için Çiftçi Kayıt Sistemi (ÇKS)'ne kayıtlı arazinin dikkate alınması, ancak mirasçıların çok olduğu durumlarda bu sisteme kayıt olunmaması ve toplulaştırma için gereken ortak kararın alınamaması,
- Tarımsal makinelerin ortak kullanımına gidilmesinden çok küçük tarım işletmelerinin de traktör gibi araç ve makinelerinin satın alınması yoluna gidilmesi ve etkin kullanılamaması,
- Sulama suyundaki israfın çok olması,
- Kapalı sulama sisteminin kurulmamış olması,
- Açık sulama sisteminin çevresel olumsuz etkilerinin olması (sinek, kurbağa, koku vb.)
- Tarımsal üretim alanında alternatif enerji kullanımına yönelik potansiyelin belirlenmemiş olması, özellikle örtü altı üretiminde ısıtma için jeotermal enerjinin kullanılabilme potansiyelinin araştırılmamış olması.

C) FIRSATLAR

- Geniş ve sulanabilir alanlardan daha fazla faydalanabilme, daha karlı üretim yapabilme imkanı,
- Yaklaşık %80 doluluk oranına sahip sulama göletlerinden daha fazla yararlanmak için yan kuyuların açılması ve kapalı sulama sisteminin kurulmasıyla sulanan arazi oranının arttırılması.

D) TEHDİTLER

- Girdi fiyatlarının yüksek olması,
- Devletin sadece mazota destek vermesi, diğer alternatif enerjilere desteklerin yaygınlaştırılmamış olması,
- Tarım alanlarının daralması, özellikle şehir merkezinin daralması sebebiyle şehir yapılaşmasının hububat ekim alanlarına kayması.

3- İyi tarım / Organik Tarım / Tohumculuk / Fidecilik / Örtüaltı / Tarımsal ARGE / Tıbbi ve Aromatik Bitkiler / Odundışı Ürünler

A) GÜÇLÜ YÖNLER

- İlde Orman Bölge Müdürlüğü'nün bulunması,
- İklimin organik ürünler için uygunluğu,
- Ar-ge ve fon sağlayan kurumların varlığı,
- Doğru tohum tercihi yapıyor olması,
- Patates, mısır, şekerpancarı, çim tohumculuğu faaliyetinin güçlü olması ve çiftçilerin bu alanlarda bilinçli olması,
- İl içinde farklı iklim yapılarının bulunmasından dolayı farklı ürünlerin yetiştirilebilmesi,

B) ZAYIF YÖNLER

- Tarımsal Ar-Ge eksikliği ve Ar-Ge alanında yapılan çalışmaların nihai hale getirilmesi ve sonuçların yayılmasında eksikliğin olması,
- Tıbbi ve aromatik bitkiler konusunda yapılan çalışmaların yetersizliği,
- İyi tarım uygulamaları konusunda çiftçinin eğitimsiz olması,
- İyi tarım ürünleri ile geleneksel tarım ürünleri arasında fiyat farkının az olması, bunun da çiftçiye cazip gelmemesi,
- İyi tarım ürünlerinin pazarlanabileceği Gürcistan, Rusya pazarları gibi uygun pazarlardan yararlanılamaması,
- İyi tarım ve organik tarım ürünlerinin alıcılar tarafından iyi tarım ve organik tarım ürünü olduğundan emin olarak alınamaması,
- Bölgesel ve yerel tohumların korunma düzeyindeki yetersizlikler ve bu konudaki üreticilerin bilincinin tam oluşmamış olması,
- Hayvancılık konusunda mera alanlarına yönelik araştırmaların az olması,
- Tohumun pahalı olması ve tohum için desteklerin az olması,
- Sözleşmeli tohumculuk altyapısının yetersiz olması,
- Yaprak analizinin il dışında yaptırılmak zorunda olunmasının, iyi tarımı için özendirici olmak yerine caydırıcı bir unsur olması,
- Birliklerin kuruluşuyla ilgili farklı bakanlıkların sorumluluğunun olmasından dolayı birliklerin bakanlıklar arasında kalması (Birliğin kuruluşu ile Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, sonraki işlemlerde Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı ilgileniyor).

C) FIRSATLAR

- Özellikle yüksek alanlarda yapılan kiraz yetiştiriciliğinde fiyat avantajının olması,
- Bodur meyve yetiştiriciliği açısından iklimin ve sulama altyapısının olması,

- Eskişehir'in eğitim kenti olması nedeniyle eğitilmiş kitlenin organik ve iyi tarım konusunda potansiyel bir pazar oluşturması.

D) TEHDİTLER

- Üretime kota getirilmesi (özellikle şeker pancarında),
- Gıda güvenliğine yönelik gübrelemenin bir tehdit olması,
- Maden ocaklarından çıkan tozların özellikle hayvancılık sektörünü tehdit etmesi,
- Planlı üretimin olmaması,
- Dışarıdan gelen yatırımcıların üretimin tüm sürecini kontrol etmeleri ve kontrolsüz üretimde bulunmaları, bu yüzden toprağın kalitesinin düşmesi,
- Modern türler adı altında bölgede yetiştirilmeye başlayan ürünler sebebiyle yerli ürünlere yönelik üretimin azalması ve yerel çeşitlerin yok olma riski,
- Aynı arazide aynı tür sebzelerin yetiştirilmesinden dolayı arazilerin verimliliğinin düşmesi, hastalık ve zararlıların tehdit eder duruma gelmesi, bu yüzden iyi tarım uygulamalarına geçişin zorlaşması.

4- Kırsal kalkınma/Ekoturizm

A) GÜÇLÜ YÖNLER

- Kırsal kesimde nüfus azlığı nedeniyle eko turizm için uygun doğal alanların bozulmadan kalabilmesi,
- Çatacık ormanları, Şelale, Kalabak ormanları gibi eko turizme uygun yerlerin bulunması,
- Eko turizme erişim açısından Eskişehir'in Ankara ve İstanbul'a yakınlığı ve ulaşım kolaylığı,
- Eskişehir'in etrafındaki orman varlığı.

B) ZAYIF YÖNLER

- Sosyal güvence eksikliği, insanların sigorta primlerini ödemek için ödeme güçlerinin düşük olması ve bundan dolayı sosyal güvence sağlamak adına kırdan kente göç edilmesi,
- Sanayi firmalarının varlığı,
- Kırsalda sosyal yaşam olanaklarının eksikliğinden ötürü kent hayatının cazip hale gelmesi ve bu yüzden kırsaldan kente göçün artması.

C) FIRSATLAR

- Yüksek hızlı tren bağlantısının İstanbul ve Ankara'dan eko turizm gelirini artırması,
- Hayvan kreşi gibi ortak kullanılacak alanların oluşturulmasıyla kırsal nüfus canlandırılması,
- Eskişehir'e özgü kaybolmak üzere olan yerel ürünlerin canlandırılması.

D) TEHDİTLER

- HES (Hidro Elektrik Santral)'lerin gelişigüzel yapılması, doğayı ve kırsal doğaya zarar vermesi,
- Tuğla fabrikalarının büyük alanları kazıp o halde bırakmaları,
- Kırsal nüfusun yaşlanması ve yaşlı nüfusun hedef alınan ürünler için gereken bilgi ve teknoloji kullanımını gerçekleştiremeyecek durumda olması,
- Küçük işletmelerin büyük işletmeler ile rekabet edememesi,

- Tarım Bakanlığı tarafından çıkarılan desteklere yönelik ilin proje yazma kapasitesinin düşük olması ve bu nedenle proje başvuru sayısının çok düşük olması,
- Kuraklık tehlikesi ve küresel ısınmadan kaynaklanan iklim değişiklikleri,
- Salma sulama uygulamaları sebebiyle suyun azalması, buna karşın damla sulama uygulamalarının azlığı,
- Kayıtlı olmayan arazilerin çokluğu (çoğunlukla miras dolayısı elde edilen) ve bu arazilerin Çiftçi Kayıt Sistemi'nde kaydolmamasından dolayı desteklerden yararlanılamaması.

Toplantının son oturumunda, toplantı katılımcılarından önceki iki oturumda ele alınan konular üzerinde öncelik ve stratejiler geliştirilmesi beklenmiştir. Bunun için, katılımcılar katıldıkları kurumlar ve sektörlere göre iki gruba ayrılmış ve bu alanlarda öncelik ve stratejileri belirlemeleri istenmiştir.

Tarım, Tarıma Dayalı Sanayi ve Ormancılık konusunda belirlenen iki grup şu şekildedir:

1. İyi Tarım/Örtü Altı/Tohumculuk/Ar-Ge
2. Tarımsal Örgütlenme/Eğitim/Tarımsal Altyapı/Kırsal Kalkınma

Daha sonra her bir grupla oluşturulan öncelik ve stratejiler, diğer grubun üyeleriyle paylaşılmış, onların da görüşlerine başvurularak öncelik ve stratejilere son hali verilmiştir.

Belirlenen gruplarda ortaya konulan öncelik ve stratejiler aşağıdadır:

Grup 1. İyi Tarım/Örtü Altı/Tohumculuk/Ar-Ge

Tematik Alan 1.

Öncelik 1. Tarımsal Üretimde Ar-Ge Faaliyetlerinin Geliştirilmesi

Strateji 1 *Toprak kirlenmesini azaltıcı veya önleyici ar-ge proje uygulamalarının artırılması ve yaygınlaştırılması*

Strateji 2 *Modern ve başarılı örnek tarımsal uygulamaların bölge çiftçilerine anlatılması, bilinç artırılması*

Öncelik 2. Kaliteli tohum üretmek için tohumculuğun geliştirilmesi

Strateji 1 *Yerli genotiplerin korunup ıslah edilmesi ve uygun (iklim, toprak koşulları vb.) tohumların geliştirilmesi (pancar, buğday, arpa, buğday vb.)*

Strateji 2 *Sözleşmeli tohumculuğun (tohum üretiminin) geliştirilmesi*

Strateji 3 *Modern tekniklerle hastalıklardan arı tohumluk üretimi (özellikle patates)*

Öncelik 3. Sürdürülebilir tarım için iyi tarım uygulamalarının yaygınlaştırılması

Strateji 1 *Sertifikasyon maliyetlerinin en azından belli bir dönem boyunca desteklenmesi*

Strateji 2 *İyi tarım uygulamalarına yönelik üreticilerin eğitimi ve bilinç düzeyinin artırılması*

Strateji 3 Tüketici dernekleriyle tüketicinin bilinçlendirilmesi

Öncelik 4. Örtü altı tarımsal üretimde yenilenebilir enerjinin etkin kullanılması

Strateji 1 Jeotermal enerjinin örtü altı ısıtması kullanılabilirliğinin fizibilitesi

Strateji 2 Örtü altı ürünlerin çeşitlendirilmesi (çiçek vb.)

Öncelik 5. Küçük alanlara uygun alternatif ürünlerin araştırılması

Strateji 1 Alternatif ürünler için ilgili kurum ve kuruluşların görev almasının sağlanması

Öncelik 6. Tarım ve kırsal kalkınma konusunda paydaşların koordinasyonun ve iletişimin sağlanması

Strateji 1 İl Tarım ve Kırsal Kalkınma Kurulunun oluşturulması ve etkinliğinin sağlanması

Strateji 2 Kurulun yereldeki üretim planlamasını ve ihtiyaç duyulan Ar-Ge çalışmalarını yönlendirmesi

Strateji 3 Bölgesel üretim planlamasının harekete geçirilmesi için teşvik ve destek mekanizmalarının oluşturulması, sözleşmeli tarımın yaygınlaştırılması

Öncelik 7. Küçükbaş hayvancılığın devamı için mera alanlarının ıslahının sağlanması

Strateji 1 Islah amaçlı meraların kiralanması ve otlatma planlarına uyulması

Öncelik 8. Tıbbi aromatik bitki üretiminde potansiyelin belirlenip değerlendirilmesi

Strateji 1 Tıbbi ve aromatik bitki potansiyelin yönelik hazırlanan envanterinin tamamlanması

Grup 2. Tarımsal Örgütlenme/Verimlilik/Eğitim/Ar-Ge/Kırsal Kalkınma

Tematik Alan 1. Tarımsal Örgütlenme

Öncelik 1. Tarımsal örgütlenme alanında yasal mevzuatın düzenlenmesi

Strateji 1 Yasal mevzuatın birlikler ve ürün bazında çeşitlendirilmesi (Birlikler ve Kooperatifler Kanununun benzer ihtiyaçları olan üretici birlikleri için ayrı ayrı düzenlenmesi)

Strateji 2 Bitkisel ve hayvansal üretimde üreticinin ürününü üretici birliği vasıtasıyla satmasının zorunluluk haline getirilmesi, aynı zamanda örgütlere üye olanlara destekler gibi avantajların sağlanması

Strateji 4 Tarımsal örgütler arasında koordinasyonun sağlanması, kooperatifler ve birlikler arasında bilginin bakanlık ya da oda bünyesinde paylaşılması için veri tabanı oluşturulması

Strateji 5 Maliye Bakanlığının birlikleri şirket olarak görmemesinin sağlanması, çiftçilerin işletme büyüklüklerine (küçük/orta/büyük işletmeler) göre

sınıflandırılması ve oluşturulan sınıflara göre çiftçilere verilen desteklerin farklılaştırılması

Strateji 6 *Devletin bankalar vasıtasıyla verdiği teşvik ve kredilerin üreticiye ulaşması*

Strateji 7 *Üretici örgütlerinin bağımsız olması*

Tematik Alan 2 Kırsal Kalkınma

Öncelik 1. *Kırsal kalkınmanın sağlanması*

Strateji 1 *Soğutma tanklarının her köyde olması için köylerin teşvik edilmesi*

Strateji 2 *Bölgesel hayvan kreşlerinin kurulması (Mera kanunuyla birlikte değerlendirilmesi ve mera kiralanması, üretici örgütünün koordinasyonunda çalışan modern hayvan çiftliklerinin kurulması)*

Strateji 3 *Tarım fuarının daha kapsamlı ve özel sektöre yönelik geliştirilmesi ve uluslararası fuarların yapılabileceği fuar alanı yapılması*

Öncelik 2. *Çiftçi eğitimlerinin sahada ve yerinde yapılması, danışmanlık verilmesi*

Strateji 1 *Tarımsal danışmanlık verilmesi, kurumlar arası koordinasyon ile birlikte eğitimlerin düzenlenmesi.*

Strateji 2 *Eğitimlerde bilgi ve iletişim teknoloji altyapısının daha fazla kullanılması*

Strateji 3 *Ar-ge çalışmalarının konusunda birlikler, odalar, araştırma enstitüsü ve üniversitenin birlikte çalışması, ihtiyaca yönelik Ar-Ge çalışmalarının yapılması*

Tematik Alan 3 Tarımsal Sulama/Altyapı

Öncelik 1. *Sulama imkanlarının iyileştirilmesi*

Strateji 1 *Kapalı sulama tesislerine geçilmesi/Sulamada eski tesislerin yenilenmesi*

Değerlendirme

2014-2023 TR41 Bölge Planı hazırlık sürecinde oluşturulan ihtisas komisyonları toplantılarının beşincisi olan Eskişehir İli Tarım, Tarıma Dayalı Sanayi ve Ormanlık Özel İhtisas Komisyonu toplantısında ilin konuyla ilgili stratejik paydaşları ve üniversite öğretim üyeleri biraraya gelmiştir. 2023 yılına dönük olarak konu çerçevesinde Bilecik ili için güçlü, zayıf yönleri ve fırsat-tehditleri ortaya koymuşlar, ana başlıklar altında da il için öncelik ve strateji önerilerini sunmuşlardır.

Sıralanan öncelik ve stratejiler Bölge Planı 2023 için altlık oluşturulmasında değerlendirilecektir. Verimli geçtiği katılımcılar tarafından dile getirilen toplantının devamı katılımcılar tarafından talep edilmektedir.

EK 1 – Eskişehir Tarım, Tarıma Dayalı Sanayi ve Ormancılık Özel İhtisas Komisyonu Katılımcı Listesi

Aşağıda isimleri belirtilen sektör temsilcileri Özel İhtisas Komisyonu Üyesi sıfatıyla toplantıya katılarak görüş, tespit ve önerileriyle komisyon çalışmasına katkıda bulunmuşlardır. Toplantıda Eskişehir ili Tarım, Tarıma Dayalı Sanayi ve Ormancılık sektöründe belirlenen eğilimler, tespit edilen güçlü ve zayıf yönler, fırsat ve tehditler ile öncelik ve stratejiler Bursa Eskişehir Bilecik Kalkınma Ajansı tarafından kaydedilip derlenmiş olup ifadelerin içeriği katılımcıların bakış açısını yansıtmaktadır.

Katılımcı Adı		Kurum
Zeynep	AKGÜN	Mihalgazi Tarımsal Kalkınma Kooperatifi
Prof.Dr. Muhammet	ALAN	Osmangazi Üniversitesi Ziraat Fakültesi- Zootečni
Aziz	ALBAYRAK	TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası Eskişehir Şubesi
Süleyman	BULUŞAN	Tepebaşı Ziraat Odası
Salih	ÇILDEM	Eskişehir İl Tarım Müdürlüğü
Yrd. Doç. Dr. Nuray	ÇÖMLEKÇİOĞLU	Osmangazi Üniversitesi Ziraat Fakültesi- Bahçe Bitkileri
İbrahim Murat	DURGUTLU	Seyitgazi Ziraat Odası
Ahmet	DURSUN	Eskişehir Orman Bölge Müdürlüğü
Ergin	ERGANİ	Eskişehir İli Damızlık Sığır ve Yetiştiriciler Birliğı
Yüksel	GEDİK	Eskişehir Süt Üreticileri Birliğı
Fatma	GÜNDÜZ	Mahmudiye Ziraat Odası
Özcan	GÜRBÜZ	Çifteler Köylere Hizmet Götürme Birliğı Başkanlığı
Muhammet	İMAMOĞLU	Eskişehir Ticaret Borsası
Doç Dr. M. Demir	KAYA	Osmangazi Üniversitesi Ziraat Fakültesi - Tarla Bitkileri
Fahri	ÖZ	Eskişehir Girişimci Sanayiciler ve İşadamları Derneğı (EGSIAD)
İlkay	ÖZEL	Gıda Mühendisleri Odası Eskişehir İl Temsilciliğı
Mert Erman	ÖZEN	Eskişehir İli Damızlık Koyun Keçi Yetiştiricileri Birliğı
Özer	ÜLKER	Eskişehir Sulama Birliğı

Not: Katılımcılar soyadına göre alfabetik olarak sıralanmıştır.